

10 mýtov o stredoveku

Marcin Jendrzejczak

19. októbra 2019 ✝ História

Hrozba návratu do „temného stredoveku“ sa dnes často používa na diskreditáciu, napríklad myšlienok účastníka diskusie. Pritom to bola doba rozvoja, tvorivosti a inovatívnosti. Čím si stredovek zaslúžil také nespravodlivé odsúdenie? Odpovedáme na desať najbežnejších téz, ktoré falšujú skutočný obraz tohto obdobia.

Foto: Krížové výpravy – oslobodenie Jeruzalema, zdroj: commons.wikimedia.org

1. mýtus: V stredoveku ľudia verili, že zem je plochá

Dôkazom presvedčenia o guľatosti Zeme je symbol zemegule s krížom navrchu, ktorý odráža Kristovu moc nad svetom. Jeho rozšírenosť naznačuje, že si ľudia v stredoveku predstavovali Zem práve ako guľu. Svätý Izidor Sevillský, uznávaný ako posledný cirkevný Otec, použil termín guľa v liste kráľovi Gótov. Beda Venerabilis (672 – 735) vyjadril podobný názor. Aj sv. Tomáš Akvinský považoval guľatosť Zeme za samozrejmú a poznamenal, že astronómia aj filozofi prírody sú toho istého názoru. Zástancovia tézy o plochosti Zeme uvádzajú najmä dvoch autorov: Lactantia a Kosmasa Indicopleustesa. Problém je v tom, že prvý nebol stredoveký autor (a taktiež plochosť Zeme nededukoval z viery) a druhý bol vo svojej dobe braný s veľkou rezervou. Hovoriť o tomto autorovi ako o reprezentantovi stredovekej kultúry je absurdné. Rovnako by sa dalo uvažovať o názoroch predstaviteľa dnešnej Spoločnosti plochej Zeme ako reprezentatívnych pre človeka 21. storočia. [pozri apologetyka.katolik.pl]

2. mýtus: Stredovek je obdobím hospodárskej stagnácie

Historik ekonómie David Landes v knihe „Bohatstvo a bieda národov“ zdôrazňuje, že stredovek bol „jedným z najinovatívnejších spoločenských prostredí v dejinách ľudstva“. Rondo Cameron zasa v knihe „Hospodárske dejiny sveta od paleolitu do novoveku“ poznamenal, že „v stredovekej Európe nastal rozkvet tvorivej činnosti v oblasti techniky a hospodárskej dynamiky, ktorý jasne kontrastoval s rutinou, ktorá charakterizovala antický stredomorský svet“. Inštitúcie charakteristické pre túto éru okrem toho vytvorili rámce pre hospodársku činnosť, ktoré slúžia až do súčasnosti.“ Vynálezy ako následné pestovanie, ťažký pluh a použitie koní v poľnohospodárstve (možné vďaka chomútu a podkove) dramaticky zvýšili produkciu potravín. Stredoveku vďačíme za popularizáciu mechanických hodín, okuliarov a vodného mlyna v Európe.

3. mýtus : V stredoveku bol nedostatok hygieny

Stredovek začal z nižšej úrovne materiálneho vývoja, takže určite úroveň hygieny bola nižšia ako v súčasnosti. Existuje však veľa náznakov, že v tomto období sa úroveň hygieny zvýšila. Inak by sotva došlo k významnému nárastu obyvateľstva. Pritom v západnej Európe okolo roku 1000 žilo 12 až 15 miliónov ľudí a v celej kresťanskej Európe 18 až 20 miliónov. Na začiatku štrnásteho storočia sa ich počet zvýšil na 45 – 50 a 60 – 70 miliónov. Je tiež známe, že výroba mydla vzrástla v trinástom storočí. Ako poznamenáva znalec hospodárskej histórie Jacek Kwaśniewski, ešte pred rokom 1500 mala Európa HDP na hlavu porovnateľný s HDP v Číne [jacek.kwasniewski.org.pl]. Tomu určite napomohla aj lepšia hygiena.

4. mýtus : Stredovek bol smutný a pochmúrny

Veľký omyl. Karnevalové hry, hostiny, rytierske turnaje dokazujú pravý opak. Skôr by bolo možno hovoriť o nadmiere zábavy, než o jej nedostatku. Nejde tu iba o prostý ľud, ale aj o učencov a teológov. Ako si všimol Jacques le Goff v „Hľadaní stredoveku“, rozlišovalo sa medzi anjelským úsmevom, harmonickým smiechom kresťanov a rehotom divokého davu. Keď bol odsudzovaný smiech, tak iba ten pripomínajúci rehot davu vysmievajúceho a odsudzujúceho Ježiša na smrť.

5. mýtus : Stredovek bol proti vede

Osobe omieľajúcej tento mýtus, stačí uviesť jedno slovo: univerzita. Toto by malo ukončiť každú diskusiu. Univerzity vo svojej súčasnej podobe sú dedičstvom stredoveku. Medzi najstaršie univerzity patrili univerzity v Paríži, Bologni a Oxforde. Do roku 1500 ich bolo asi sedemdesiat. **Scholastická metóda podnecovala diskusiu a napriek tvrdeniam kritikov bola racionálnejšia ako niektoré moderné pseudo-filozofické argumenty.**

Stredovek sa okrem toho mimoriadne pričinil v prehlbovaní vedomostí a dokonca aj o vytvorenie vedeckej metodológie. Thomas Woods na stránkach knihy „Ako Cirkev budovala západnú civilizáciu“ poznamenáva, že stredoveké presvedčenie o racionalite vesmíru umožnilo jeho štúdium a položilo základy modernej vedy. Thierry zo Chartres varoval pred zbožšťovaním nebeských telies. A zároveň Adelard z Bathu (1080-1142) zase zdôrazňoval, že „práve rozum nás robí ľuďmi“. Robert Grosseteste, biskup anglickej diecézy Lincoln a rektor Oxfordu, je považovaný za prvého muža, ktorý vykonal zápis vedeckého experimentu. Františkán Roger Bacon z dvanásteho storočia je považovaný za tvorca experimentálnej metódy.

Za zmienku stojí aj Jean Buridan, o ktorom T. Woods píše: „Buridanove komentáre, ktoré sú priamym výsledkom jeho katolíckej viery, mali obrovský vplyv na formovanie západnej vedy. Newtonov prvý zákon je kulmináciou tejto línie uvažovania.“

Foto: Kráľ sv. Ľudovít IX. – vzor panovníka, zdroj: flickr.com

6. mýtus : Údel stredovekých žien bol veľmi ťažký

V modernom svete ťažko nájsť ženu, otvorene napomínajúcu pápeža, ktorý dal na jej rady, akou bola svätá Katarína zo Sieny. Za zmienku tiež stojí svätá Hildegarda z Bingenu rozvíjajúca svoje talenty, ako aj poľská kráľovná, sv. Hedviga, alebo Eleonóra Akvitánska zastávajúca úrad kráľovnej Anglicka a Francúzska. Úcta k ženám sa odzrkadľovala v piesňach trubadúrov a v poézii, napríklad v Danteho „Božskej komédii“ venovanej Beatrici. Autonómia, ktorú požívali mníšky, by bola v staroveku ťažko predstaviteľná. To všetko bol jeden z dôsledkov uctievania Najsvätejšej Panny Márie – najdokonalejšej zo všetkých žien.

7. mýtus : V stredoveku vládla tyrania

Tento blud vyplýva z vulgarizovania rozporu: autokracia verzus demokracia. Jej prívrženci tvrdia, že nedemokratické systémy sú automaticky tyranské. Rovnako ako väčšinové vlády nemusia znamenať slobodu, ani monarchia nemusí označovať tyranu. Absolutizmus je neskorším výmyslom charakteristickým pre modernitu. Pritom stredoveký vládca bol ľuďom blízky, vždy im bol dostupný, podobne ako nebeský Kráľ navštevujúci ľudí počas procesie Božieho tela. Ľuďom neukladal svojvoľné pravidlá, ale skôr vykladal a uplatňoval večný prirodzený zákon. Vzorom takéhoto panovníka je francúzsky vládca sv. Ľudovít IX. opisovaný v spomínanej knihe Le Goffa. Sediak pod dubom vynášal súdy, konzultoval s právnikom, snažil sa vykladať prirodzený zákon a uplatňovať ho v konkrétnych prípadoch. Tento kráľ, keď raz navštívil provinciu, kde sa dav neprimerane choval, odmietol osobne zasiahnuť, pretože vedel, že to právo patrí miestnemu správcovi. Nakoniec sa však ukázalo, že aj kráľ mal priamu moc nad touto konkrétnou provinciou.

8. mýtus: Inkvizícia

Ako poznamenal doc. Roman Konik, inkvizícia obmedzila mučenie, zrušila koedukačné väznice a zaviedla ďalšie dôležité zásady z hľadiska európskeho právneho systému, ako je napríklad kaucia alebo obhajca *ex offio*. Niektorí kriminálni sa niekedy sami vydávali za heretikov, aby sa dostali k inkvizičnému tribunálu a nie k sekulárnemu súdu. Okrem toho herézy v stredoveku predstavovali ohrozenie sekulárneho poriadku, pretože sa spájali s revolučnými politickými ideami.

9. mýtus: Križiacke výpravy boli agresívne vojny

Križiacke výpravy sa snažili získať späť krajiny okupované islamom, ktorý sa na rozdiel od kresťanstva šíril vojenským dobýjaním. Bolo to hnutie vyžadujúce asketizmus a obeť, vrátane finančnej. Zúčastnení rytieri naň obetovali svoj niekoľkoročný príjem, opúšťali pohodlné sídla, riskovali dlhé putovanie a možnosť smrti alebo vážneho zranenia v mene oslobodenia Svätého hrobu. Kto je dnes pripravený na takéto obeť, nech prvý hodí kameňom. Tvrdenia o masacre v Jeruzaleme založené na moslimských zdrojoch sú prehnané. Na druhej strane drancovanie križiakov v Konštantínopole si zaslúži odsúdenie a toto odsúdenie urobilo už stredoveké pápežstvo. Detská križiacka výprava taktiež vyvoláva legitímnu kontroverziu, ale nevyplývala z ašpirácií Cirkvi.

10. mýtus : Stredovek bol temný

Toto tvrdenie je zovšeobecňujúce a nič nehovoriace, ale ovplyvňuje predstavivosť. Temnota stredoveku, temný stredovek – takéto tvrdenia sú maximálne rozšírené. Protikladné tvrdenie je však omnoho pravdiviešie. To stredovek, nie osvietenstvo, bolo skutočným vekom svetla. Po prvé preto, lebo to bol čas viery v Toho, ktorý je „pravým svetlom, ktoré osvecuje každého človeka“ [Jn 1, 9]. Po druhé preto, že vtedy

sa zrodili univerzity. Po tretie, kvôli symbolizmu svetla v gotických katedrálach, ako aj v literatúre – či už u sv. Dionýza Areopagitu alebo napr. u Danteho, ktorý napísal:

*„Bo svetlo Božie do miest celým svetom
peniká tak, jak ktoré z nich je hodné;
no hrádu pranič nedá jeho letom,
kráľovstvo isté, šťastné, prelahodné (...).“*

Dante Alighieri „Božská komédia“

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/10-mytov-o-stredoveku/>